

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV ÖST RAPPORT 2008:39

ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING I FORM AV ANTIKVARISK KONTROLL

RAÄ 113

- boplatslämningar från romersk järnålder i Mörtnäs

Undersökningar med anledning av kabelförläggning intill RAÄ 18 och UV 1
Mörtnäs 1:1, 1:2, Möjetorp 1:1 och Mejstorp 1:1
Krokeks socken, Norrköpings kommun
Östergötland

Dnr 422-2922-2007

Linus Hagberg

UV ÖST RAPPORT 2008:39

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING I FORM AV ANTIKVARISK KONTROLL

RAÄ 113

- boplatslämningar från romersk järnålder i Mörtnäs

Undersökningar med anledning av kabelförläggning intill RAÄ 18 och UV 1
Mörtnäs 1:1, 1:2, Möjetorp 1:1 och Mejstorp 1:1
Krokeks socken, Norrköpings kommun
Östergötland

Dnr 422-2922-2007

Linus Hagberg

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 010-480 81 40

Fax 010-480 81 73

uvost@raa.se

www.arkeologiuv.se

Omslagsbild Morgondimma över boplatplatån vid Mörtån 1:2. Från NO. Foto Linus Hagberg.

Produktion/grafisk form Britt Lundberg

Grafik Lars Östlin

Foto Linus Hagberg

Utskrift UV Öst, Linköping 2008

Kartor ur allmänt kartmaterial, ©Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

© 2008 Riksantikvarieämbetet

UV Öst, Rapport 2008:39

ISSN 1404-0875

Innehåll

Sammanfattning 5

Bakgrund 5

Syfte 6

Topografi och fornlämningsmiljö 6

Metod och genomförande 6

Resultat 6

Referenser 11

 Litteratur 11

 Arkiv 11

Administrativa uppgifter 11

Bilaga 1. Schakt- och anläggningsbeskrivning 12

Bilaga 2. Resultatprotokoll för utförd ¹⁴C-analys i A204 13

Fig 1. Karta över Östergötland med platsen för undersökningen markerad.

Fig 2. Topografiska kartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:50 000.

Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll

RAÄ 113 - boplatsslämningar från romersk järnålder i Mörtån

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst utförde den 24:e oktober 2007 en förundersökning i form av antikvarisk kontroll på fastigheterna Mejstorp 1:1, Möjtorp 1:1, Mörtån 1:1 och 1:2. Den antikvariska kontrollen gjordes med anledning av att ElektroSandberg AB förlade ca 500 meter jordkabel på ovan nämnda fastigheter. En rasering av 700 meter luftledning på Mörtån 1:1 bedömdes vid besiktning kunna ske utan antikvarisk kontroll och undantogs från undersökningen. Det berörda området ligger ca en kilometer väster om Krokeks samhälle och hundratalet meter norr, respektive väster om de kända stenålderboplatserna, Majstorpsboplatzen RAÄ 18 och UV:1. Höjden över havet ligger från 25 till 50 meter. Höjdnivåer som i Krokeksområdet utgör förutsättningar för en rik fornlämningsmiljö med lämningar från såväl äldre som yngre stenålder till järnålder.

Den antikvariska kontrollen utgjordes av schaktningsövervakning i åkerkant på fastigheten Mejstorp 1:1 invid Hyttans handelsträdgård, samt i hagmark på Mörtån 1:2. Den 360 meter långa sträckningen däremellan, i väg- och dikesslätten på fastigheten Möjtorp 1:1, kunde undantas kontroll då området var urgrävt och ursprängt.

Vid den antikvariska kontrollen på åkermarken norr om Hyttans handelsträdgård styrdes merparten av den ca 130 långa förläggningen ned i angränsande åkerdike för att undkomma en sandplåt i gynnsamt mesolitiskt boplatsläge. I hagen vid Mörtån 1:2 påträffades under ca 0,5 meter matjord ett 0,2 meter tjockt kulturpåverkat lager av svart kompakt sotig lera med betydande inslag bränd lera, kolstänk, skärvsten och sekundärbränt lergods. Under lagret påträffades botten av ett stolphål. Omständigheterna medgav inte en omläggning av kabelschaktets sträckning, varvid lagret och stolphålet undersöktes, dokumenterades och schaktades bort. Stolphålet ¹⁴C-daterades till tiden runt Kristi födelse, det vill säga romersk järnålder, och antas utgöra utkanten av en boplatsslämning från samma tid.

Bakgrund

ElektroSandberg AB ämnade förlägga jordkabel väster om samhället Krokek i Kolmården, utmed en drygt 500 meter lång sträcka från Mejstorp 1:1 till Mörtån, 1:2. Dessutom planerades befintlig luftledning att raseras utmed en ca 700 meter lång sträcka på fastigheten Mörtån 1:1. Eftersom arbetsföretaget skulle ske i åker- och hagmark i en rik fornlämningsmiljö i närheten av flertalet kända stenåldersboplatser, gav Länsstyrelsen i Östergötland Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst, i uppdrag att utföra en förundersökning i form av antikvarisk kontroll enligt beslut 2007-08-30. Området för raseringen av luftledningen och kabelsträckan i väg diket kunde undantas kontroll. Luftledningen var belägen i topografiskt ogynnsam terräng och det aktuella väg diket var kraftigt urgrävt och delvis sprängt ur berget.

Fältarbetet utfördes genom besiktning och schaktövervakning under pågående arbetsföretag av arkeolog Linus Hagberg.

Syfte

Syftet med förundersökningen i form av antikvarisk kontroll var att om möjligt styra undan aktuell kabelförläggning från eventuella fornlämningar. Där detta inte var möjligt undersöktes, dokumenterades och bedömdes fornlämningarnas karaktär med ambitionen att datera aktuell fornlämning. När inte tidstypiska fynd påträffas medför det att en ¹⁴C-analys kan bli aktuell.

Topografi och fornlämningsmiljö

Det aktuella arbetsföretaget skedde ca 500 meter söder om Hyttan i den nordligaste delen av Krokeks samhälle. Området utgörs av ett brutet kuperat landskap med lätta sandiga åkerjordar insprängda mellan moränhöjder, ofta med berg i dagen. Stora delar av det aktuella arbetsföretaget följer landsvägens rundning kring ett höjdparti som når upp till ca 50 meter över havet, och har därmed utgjort en ö under mesolitisk tid. Den planerade sträckningen för jordkabeln följde till stora delar 25-meterskurvan, för att vid Mörtnäs 1:2 ledas upp till bebyggelse belägen ca 40 meter över havet. På dessa nivåer i Krokeksområdet kan hela tidsspännet från senmesolitiska boplatzlokaler till boplatser från yngre järnålder påträffas. Platsen för kabelförläggningen är belägen mellan två kända boplatser från stenåldern. Knappt 200 meter norrut finns den kända Majstorpsboplatzen RAÅ 18. Boplatzens fulla utbredning är inte känd, men bedöms vara ca 180x130 meter stor (Larsson 1989). Flera mindre undersökningar har utförts på boplatzen vilka konstaterat stenålderslämningar i form av kulturlager och fynd av mesolitisk typ.

Ungefär 200 meter västerut finns den ännu inte undersökta stenåldersboplatzen UV1, som lokaliserades vid en arkeologisk utredning, etapp 1, år 2004 (Nilsson 2004). På en mindre yta, belägen 40 meter över havet, iaktogs ett flertal fragment av bearbetad kvarts. Av terrängläge och bearbetningsteknik att döma rör det sig om en strandbunden, senmesolitisk boplatz (Rolöf 2006).

Metod och genomförande

Vid den arkeologiska förundersökningen banades matjorden bort till en nivå där eventuella anläggningar kunde finnas bevarade. Schaktbredden uppgick till 0,4 meter och undersökningen gjordes i form av schaktövervakning i samband aktuell kabelförläggning. Schakt, lager och anläggningar undersöktes i plan och sektion, samt dokumenterades och mättes manuellt med utgångspunkt från kända referenspunkter såsom vägar, diken och tomtgränser. Informationen digitaliserades, lagrades och bearbetades i Riksantikvarieämbetets fältdatasystem Intrasis. De lämningar som påträffades var av den omfattningen att de kunde undersökas och dokumenteras inom ramen för förundersökningen.

Resultat

Två kabelsträckor övervakades med anledning av jordkabelförläggningen.

På fastigheten Mejstorp 1:1 vid Hyttans handelsträdgård löpte det planerade kabelschaktet i åkerkant på en sandplåt ca 30 meter över havet, ett topografiskt mycket lämpligt boplatzläge från gropkeramisk tid och framåt. En sträcka över ca 30 meter undersöktes (schakt 3) där kabeln inte kunde styras ned i angränsande åkerdike. Åkerjorden bestod av lätt sandblandad morän över en undergrund av finkornig sand. Inga förhistoriska anläggningar, konstruktioner eller fynd påträffades.

Den knappt 100 meter långa kabelsträckningen på fastigheten Mörtnäs 1:2 konstaterades beröra fast fornlämning. Området utgjorde en sydslutning mellan våt ängsmark och åkermark i söder och öster, respektive höjder med berg i dagen i norr och väster, ett topografiskt gynnsamt boplatzläge. Två schakt öppnades; ett i nord-sydlig riktning (Schakt 1) samt ett i öst-västlig (schakt 2), varav det senare visade sig beröra fast fornlämning.

I schakt 2 påträffades, över en sträcka på 17 meter i en naturlig svacka i slutningens botten, ett kulturpåverkat lager (A203). Lagret framkom på ca 0,6 meters djup under 0,1 meter tjock torv respektive 0,5 meter tjocka yngre odlingslager. Det kulturpåverkade lagret hade en tjocklek på ca 0,2 meter och bestod av svart kompakt sotig lera med betydande inslag av bränd lera, kol och skärvsten. I lagrets toppskikt gjordes fynd av både sekundärbränt lergods och bränd

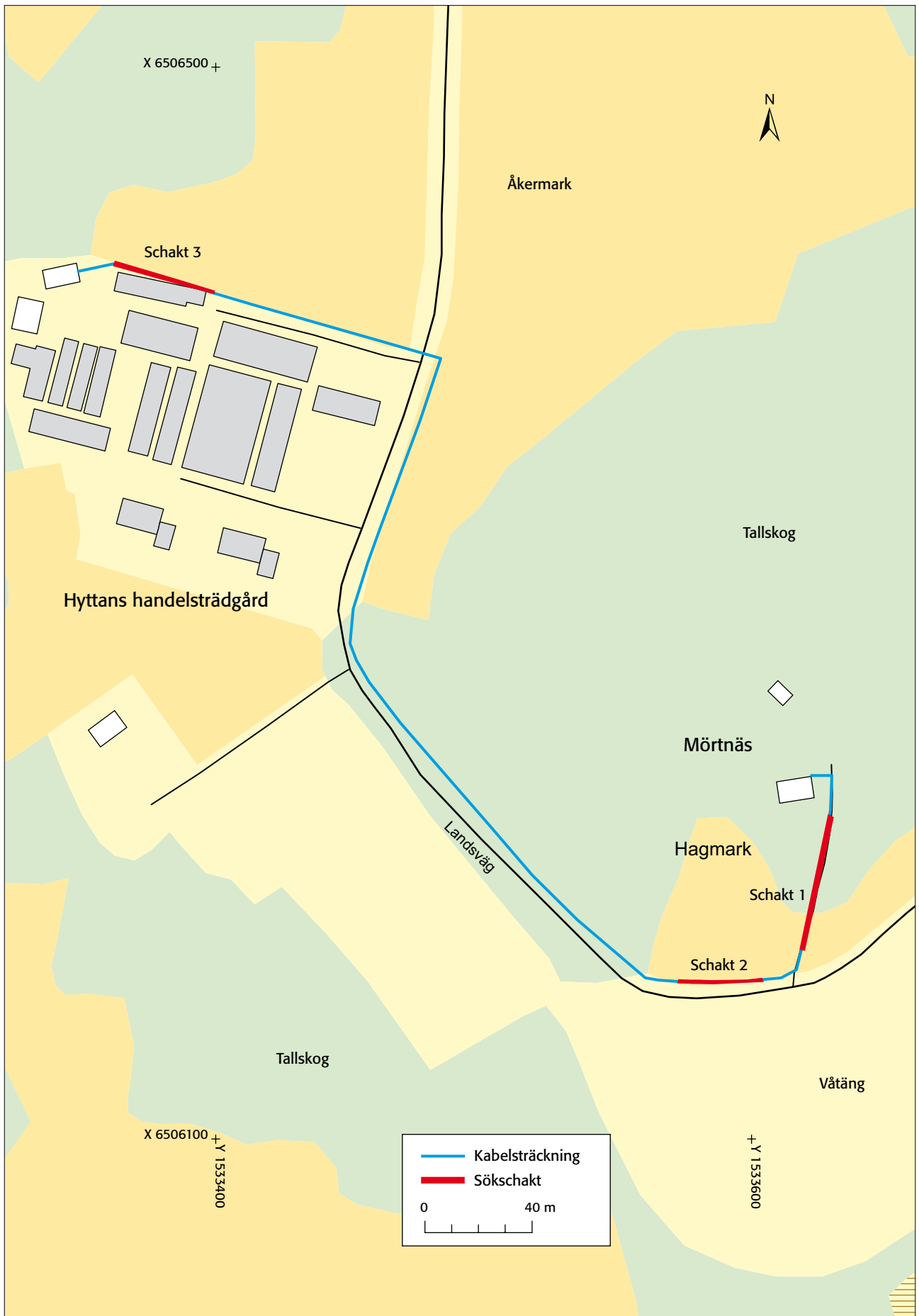

Fig 3. Fastighetskarta med undersökta schakt i kabelsträckan markerade. Skala 1:2000.

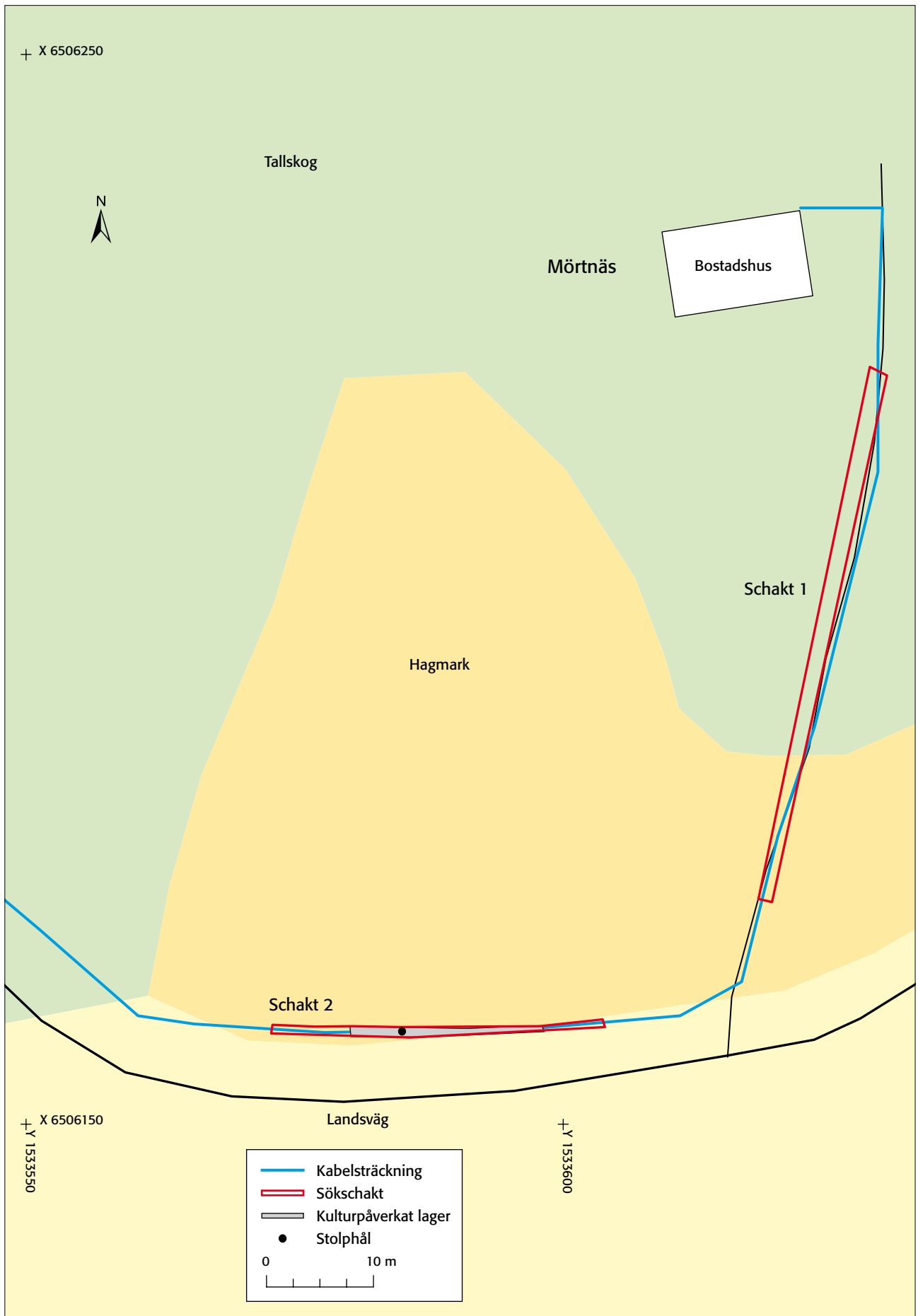

Fig 4. Fastighetskarta över Mörtån 1:2 med undersökt kabelsträcka samt kulturpåverkat lager och stolphål markerade. Skala 1:500.

Fig 5. Boplatsplatån och schakt 2 sett från öster. Foto Linus Hagberg.

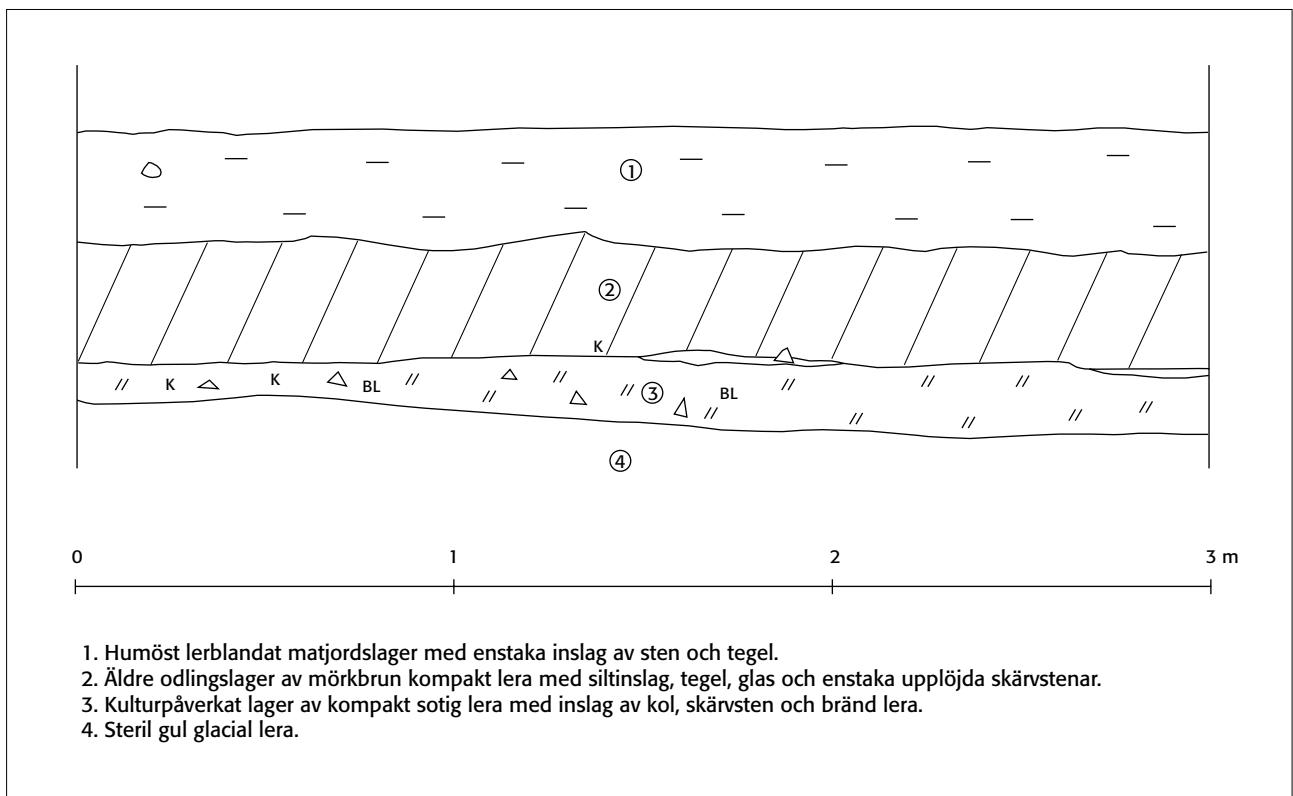

Fig 6. Sektionsritning över lagerföljden i hagen på Mörnäs 1:2. Skala 1:20.

lera, dock bara av allmän karaktär som inte tillvaratogs. Efter att lagret undersökts schaktades det bort för att se om där fanns underliggande anläggningar. I lagrets kolrika bottenskikt framkom botten av ett stolphål (A204). Stolphålet hade en fyllning av mörkgrå kolmättad lera och var stenskodd med både skärvtsten och rundad sten. Kol från stolphålet ¹⁴C-daterades till tiden runt Kristi födelse, det vill säga romersk järnålder (se bil 2).

Lager och stolphål tolkas utgöra södra utkanten av en boplatzlämning, ca 25 meter över nuvarande havsnivå. Sydslutningen bildar där fornlämningen påträffades en liten hylla i lä bakom höjderna i väster och norr, samt upphöjt ovanför våtmarkerna i söder. Boplatzlämningen sträcker sig sannolikt inte högre än ca tio meter norr om undersökt schaktlinje. Där börjar slutningens lutning öka markant. Fornlämningen har sannolikt undkommit sentida bortodling genom att jordmassor över tid eroderats ner och överlagrat lagret vid slutningens fot. Möjligen härstammar de övre delarna av lagret från jordmassor som hasat ned från slutningen direkt ovanför kabelschaktet. Söder om schaktet är eventuella boplatzlämningar helt bortgrävda vid anläggandet av landsvägen.

Efter genomförd antikvarisk kontroll med anledning av jordkabelförläggning på fastigheterna Mejstorp 1:1 Möjetorp 1:1 och Mörtnäs 1:2, konstaterades det att fast fornlämning endast berördes på fastigheten Mörtnäs 1:2. Lämningarna inom utbredningen för den aktuella kabelsträckningen undersöktes, dokumenterades och grävdes bort inom ramen för den antikvariska kontrollen. Fornlämningen är anmäld till FMIS och har nummer RAÅ 113. RAÅ UV Öst gjorde bedömningen att jordkabeln kunde förläggas som planerat och inga ytterligare åtgärder föreslås i ärendet.

Linköping i mars 2008

Linus Hagberg

Referenser

Litteratur

- Nilsson, P. 2004. *Arkeologisk utredning, etapp 1. Detaljplan inom Kulla 1:1*. Rapport UV Öst 2004:59.
- Rolöf, M. 2006. *Arkeologisk utredning etapp 2 och förundersökning, Stenåldersfynd inom Kulla 1:1, Tre utredningar och en förundersökning med anledning av detaljplanarbete*. Rapport UV Öst 2006:19.
- Larsson, M. 1989. *Förundersökning. Majstorp med Kjusan 1:9*. Rapport UV Mitt 2369/1989.

Arkiv

FMIS <http://www.fmis.raa.se>

Administrativa uppgifter

Län: Östergötland

Landskap: Östergötland

Kommun: Norrköping

Socken: Krokek

Plats: Mejstorp 1:1, Möjetorp 1:1 och Mörtnäs 1:2

Fornlämning: RAÄ 113

Läge: 9G 1g, Strömsfors

Undersökningens mittpunkt: X6506159, Y1533594

Koordinatsystem: RT90, 2,5 gon V

Höjdsystem: RH00

Riksantikvarieämbetet dnr: 422-2922-2007

Länsstyrelsen dnr: 431-14613-07

Länsstyrelsen beslutsdatum: 2007-08-30

Projektnummer: 10666

Intrasisprojekt: O2007067

Rapportnummer: 2008:39

Ansvarig arkeolog: Linus Hagberg

Beställare: Länsstyrelsen Östergötland

Kostnadsansvarig: ElektroSandbergs AB

Undersökningstid: 2007-10-24

Undersökningsområde: Ca 500 löpmeter

Undersökta yta: Ca 110 löpmeter

Arkivhandlingar: Förvaras på ATA, Stockholm; profilritningar, 1 ark, skala 1:20.

Fynd: –

Bilaga 1. Schakt- och anläggningsbeskrivning

Schaktbeskrivningar

Schakt 1

Omkring 50 m långt, beläget i kabelsträckningens nord-sydliga del i sluttning på fastigheten Mörtnäs 1:2. Schaktet var ca 0,45 meter djupt med siltigt sandigt yngre matjordlager över underground av gråbrun glacial lera ca 25–40 meter över havet. Inga fynd eller anläggningar påträffades.

Schakt 2

Omkring 30 m långt, beläget i kabelsträckningens sydliga del ca 25 meter över havet på botten av sydslutningen på fastigheten Mörtnäs 1:2. Schaktet var ca 0,85 meter djupt med ett siltigt 0,60 meter tjockt yngre matjordlager över ett ca 0,2 meter tjockt kulturpåverkat lager med fynd av bl a bränd lera (A203). Under kulturlagret påträffades botten av ett stolphål (204). Undergrunden bestod av gråbrun glacial lera.

Schakt 3

Omkring 30 m långt beläget i bra topografiskt boplatsläge på sandplatå i åkermark ca 30 meter över havet på fastigheten Mejstorp 1:1. Schaktet var ca 0,45 meter djupt med plogdjup på ca 0,2 meter. Underliggande sandigt matjordlager var kulturellt opåverkat. Undergrunden bestod av vitgul finsand.

Anläggningsbeskrivningar

A203 – Kulturpåverkat lager

Storlek: Ca 17 m i schaktbredd.

Djup: Ca 0,2 meter.

Utgjorde ett omkring 0,2 meter tjockt lager bestående av svart kompakt sotig lera med betydande inslag av kol och skärvsten samt innehållande fynd av både sekundärbränt lergods och bränd lera. Rikligt med kol i lagrets bottennivå.

A204 – Stolphål

Storlek: 0,3 meter i diameter.

Djup: 0,1.

Fyllning bestående av mörkgrå kolmättad lera. Stenskodd med skärvsten och rundad sten.

Bilaga 2. Resultatprotokoll för utförd ¹⁴C-analys i A204

UPPSALA
UNIVERSITET

Uppsala 2008-04-17

Linus Hagberg
RAÄ, UV-Öst
Roxengatan 7
582 73 LINKÖPING

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 - 471 30 59

Telefax:
018 - 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Resultat av ¹⁴C datering av träkol från Östergötland.

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ¹⁴C-innehållet förbränns, det tvättade och intorkade materialet surgjort till pH 4, till CO₂-gas, som i sin tur konverteras till fast grafit genom en Fe-katalytiskreaktion.

I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

En korrektion motsvarande $\delta^{13}\text{C} = -27,1$ ‰ mot PDB har utförts.

Labnummer	Prov	¹⁴ C ålder BP
Ua-28554	Mörtnäs A 1, PK 1	2 030 ± 25

Med vänlig hälsning

Göran Possnert/Maud Söderman

